

TIMO TOIVIAINEN**V.O. VEILAHTI * 21.7.1929 – 21.4.1994 ***

Riippumatta siitä, mitä pitkällisen sairauden jälkeen keväällä 1994 kuollut *Veikko Olavi Veilahti* teki ennen toimintaansa Tampereen työväenopistossa tai sen jälkeen, hänet tunnetaan etenkin aikuiskasvattajana, työväenopistomiehenä.

V.O. Veilahden ensimmäinen koulutuksen mukainen tehtävä oli toimiminen Yhteiskunnallisen Korkeakoulun valtio-opin assistenttina (1949–53). Esimiehenä oli professori Yrjö Ruutu, joka kannusti Veilahtea ylemmän kandidaattitutkinnon jälkeisiin opintoihin. Niiden tulokset viime mainittu esittikin vuonna 1953 lisen-siaattitutkielmalla ”Sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avunannosta Suomen ja Neuvostoliiton poliittisten suhteiden perustana”.

Tutkielman tarkastusvaiheessa sattui muuan niistä verraten harvoista Suomen yliopistomaailman tapauksista, joissa ylemmän asteen opin-näyte päästetään julkisen tarkastuksen vaiheen ilman, että sen hyväksymisestä vallitsisi yksimielisyys. Virallisista tarkastajista Yrjö Ruutu esitti tutkielman hyväksymistä, mutta kaksi muuta tarkastajaa sen hylkäämistä. Jälkimmäinen kanta tuli päätökseksi, ja työtä ei hyväksytty.

Aikanaan tapaus herätti runsaasti poliittisävyistä huomiota laajempaan kysymyksenä kuin vain tapahtumana, joka mitä ilmeisimmin katkaisi – niin kuin sittemmin aika osoitti – Veilahden alullaan olevan tiedemiesuran. Tätä tragediaa ei voinut mikään sinänsä kompensoida, mutta tavallaan V.O. Veilahti sai ansaitsemaansa tunnustusta ja myönteistä huomiota, kun *J.K. Paasikiven* muistelmat julkaistiin vuonna 1986. Joulukuussa 1953 – Veilahden työ oli tarkastus-

prosessissa syksyllä 1953 – Paasikivi kirjasi päiväkirjaansa kannanoton, jonka mukaan [hylkäyksen kannalla olleet tarkastajat] ”Eivät ymmärrä asioita”. – – – [He] ”eivät näytä ymmärtävän Suomen asemaa ja mitä me realipol. voimme tehdä.”

*

Syksyllä 1953 V.O. Veilahti aloitti Tampereen Styöväenopiston päätoimisena opettajana, mitä tehtävää hän hoiti kymmenen vuotta ja siirtyi sen jälkeen tämän maamme vanhimman työväenopiston rehtoriksi (vuonna 1962); viimemainittu työrupeama kesti kolmetoista vuotta eli vuoteen 1974. Monet uutena alalle rekrytoituneet opistosukupolvet muistavat Veilahden armoitettuna luento-opettajana. Sinä häneen tustuivat niin useat Tampereen työväenopistossa auskultoineet harjoittelijat kuin Kansalais- ja työväenopistojen liiton ja Kouluhallituksen nuorten rehtoreiden kurssien osanottajatkin.

Veilahden panos opistotyön hyväksi ei rajoittunut yksin opetustyöhön. Hän oli myös aktiivinen keskustelija, joka alati kiusasi kollegojaan kysymyksellä siitä, mitä kansalais-/työväenopiston tulee olla ja ketä sen pitää palvella. Opistotyötä ja muuta aikuiskasvatusta koskevassa arvokeskustelussa hän nousi alan johtavien aika-laistensa harvalukuisaan joukoon.

Aineksia puheenvuoroihinsa Veilahti sai niistä laajemmista yhteiskunnallisista harrastuksistaan, joihin hänellä oli kyltymätön mielenkiinto. Jos alalle vasta tullut noviisi halusi oppia välttämättömiä hallinnollisia taitoja, joku muu kuin Veilahti saattoi ehkä olla tehokkaampi ohjaaja. Mutta jos halusi päästä osalliseksi filosofisesta opistopoliittisesta älyllisestä ilotulituksesta, oli paras hakeutua V.O:n seuraan. Usein siinä seu-

rassa oli professori Urpo Harva. Se, että nämä kaksi edustivat useilta osin erilaisia arvolähtökohtia, teki keskustelusta äärimmäisen kiintoisan. Veilahdessakin oli tietyssä määrin sitä tosinajattelijaa, joka oli erityisen tunnusomaista Urpo Harvalle. Lisäksi molemmat olivat hyvin sallivia, ja se teki heidän dialoginsa erityisen antoisaksi. Kummankaan ei tarvinnut yrittää sanoa 'viimeistä' sanaa, koska kumpikin lähti siitä, ettei sitä koskaan kukaan tulle sanomaankaan; ehdottomien totuuksien sijalla oli vain loppumaton ihmistenvälinen vuoropuhelu.

Tampereen työväenopisto ei ole ollut rehtorilleen helppo paikka: milloin niskassa ovat olleet tsaarin virkamiehet, milloin taas opiston sisäinen elämä ja suhteet luottamushenkilöjohdantoon tai toverikuntaan ovat saattanut olla ongelmien lähteenä. Uskon Veilahden kokeneen helpotuksena vuonna 1974 tapahtuneen siirtymisensä Tampereen yliopiston järjestöopin lehtorin tehtävään, jota hän hoiti vuonna 1986 tapahtuneeseen eläkkeelle siirtymiseensä saakka. Tässä tehtävässä hän saattoi keskittyä hallitsemaansa luento-opettajan tehtävään aineessa, jonka hän perin pohjin tunsi ja josta hänellä oli opiskelijoille paljon annettavaa.

*

Moni saattoi kuulla V.O. Veilahtea kutsuttavan Sos.Dem. puolueen Susloviksi. Hänen panoksena sosialidemokraattisena ajattelijana onkin huomattavan suuri ja merkittävä, eikä sitä vähennä tietenkään se, etteivät kaikki hänen tämän alan toimensa olleet jokaisen kuultavissa tai nähtävissä. Niin sosialidemokraatti kuin V.O. Veilahti olikin, hän usein toisti, että valtaa ja sen väärinkäytön mahdollisuutta on aina vastustettava, silloinkin ja erityisesti silloin, kun valta on "omilla". Kun Veilahden aktiivikaudella elettiin ehdottomien ryhmäpäätösten kulttuurissa, eivät kaikki puoluetoverit suinkaan tätä ja eräitä muita Veilahden käsityksiä jakaneet. V.O. saattoi kuitenkin, jos piti sitä oikeana, asettua pelkäämättä omaa viiteryhmäänsä vastaan. Senlaatuisten rohkeuden osoittaminen saattoi aikakauden poliittisessa kulttuurissa olla sangen harvinaista.

Selvää on, että vallankahvassa olevat maksattavat – jos vain voivat – tämänlaatuisan itsellisyden kalliisti. Osin tältä pohjalta nousivat nekin ongelmat, jotka johtivat Veilahden siirtymi-

seen työväenopistosta yliopistolle. Tämä tapahtuma, kuten jo todettua, koitui kuitenkin niin hänen omaksi kuin järjestöopin yliopisto-opetuksenkin onneksi.

V.O. Veilahti ei vaikuttanut vain puhujana. Hän oli myös ahkera kynämies; hänen kynänsä oli terävä ja erilaatuisten kirjoitusten määrä huomattava. Se, että hänen julkaisuluettelossaan on jotakin sellaista, joka käsittelee hänelle läheistä työväen järjestöelämää, mutta jota ei ole tilaajan toimesta koskaan julkaistu, vahvistaa hänen kuvaansa itsenäisenä kulkijana, jolle oikeus ja kohtuus oli tärkeää kuin eteenpäin pääsy yhteiskunnan sosiaalisessa portaikossa.

Vuonna 1963 alkanut ja pitkään jatkunut Veilahden työ Lenin-museon johtokunnan puheenjohtajana liittyy luontevasti hänen kiinnostuksensa alaan. Hän tuskin kykeni iloitsemaan siitä, että maailmanhistoriallinen sosialismin kokeilu Neuvostoliitossa päättyi niin kuin päättyi. Kuitenkin hän saattoi siinäkin yhteydessä vakuuttua demokraattisen sosialismin voimasta. Hän oli läpikotaisin demokraattinen sosialisti, joka oli pikemminkin suuri haaste omalle viiter ryhmälleen kuin muita poliittisia ihanteita seuraaville kanssaihmisilleen.

*

Ajattelija, puhuja ja kirjoittaja, aikuiskasvattaja ja vaikuttaja on poissa. Hänen ajatuksensa kuitenkin elävät. Hän jätti jälkeensä sellaisen poliittisen suoraselkäisyyden mallin, joka säilyy ihmisen ihanteena yli aikojen.